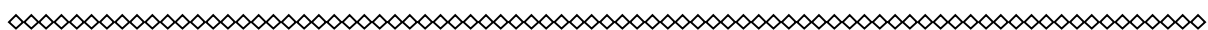

УДК 328.34

DOI: 10.34132/pard2022.17.13

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ НАЦІОНАЛЬНИХ
ЦІННОСТЕЙ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ В УМОВАХ
ПОВНОМАСШТАБНОЇ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Ларін С. В., канд. наук з держ. упр., доцент, Центральний інститут післядипломної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПНУ, м. Київ, Україна.

Метою статті є теоретичний аналіз публічного управління захистом національних цінностей у зарубіжних країнах з метою адаптації їх позитивного досвіду в Україні. Предметом дослідження є комплекс принципів, методів та наукових підходів публічного управління захистом національних цінностей, які використовуються в європейських країнах.

Методологічною основою статті є теоретичний аналіз принципів, методів та наукових підходів публічного управління захистом національних цінностей зарубіжних країнах, їх реалізація в умовах повномасштабної російсько-української війни

В статті автором зазначено, що декларація європейської ідентичності базувалася на спільній спадщині, в основу якої покладено такі цінності: ідентичне ставлення до життя, сформоване на ідеї створення суспільства відповідно до потреб людей; принципи результативної демократії; рівність перед законом; соціальна справедливість і повага до людських прав. Для вступу до європейської спільноти Україні потрібно адаптувати ці цінності і вибудувати цивілізований захист національних цінностей Української держави, особливо в умовах глобалізаційних викликів та трансформаційних змін.

Доцільно скористатися досвідом захисту національних цінностей Німеччини, Франції чи Великої Британії для розбудови

України саме у тих аспектах, які сприймаються українським суспільством і державою. Автор вважає, що серед пріоритетних європейських досягнень важливими для імплементації в Україні є такі: збереження безпеки на європейському континенті в умовах російської агресії, підвищення рівня самосвідомості громадян держави щодо сприйняття ними України як частини Європейського Союзу, розвиток громадянської освіти.

Позитивний досвід таких європейських держав як Велика Британія, Німеччина та Франція щодо публічного управління захистом національних цінностей може бути адаптований в Україні на засадах європейської безпеки, міжнародного партнерства, сприяти наближенню перемоги України у повномасштабній російсько-українській війні над загарбником.

Ключові слова: *публічне управління, захист національних цінностей, повномасштабна російсько-українська війна, Велика Британія, Німеччина, Франція.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Багато століть поспіль Європа формувала цінності, які вже багато років є привабливими для країн, що не входять до її політичного, економічного і культурного простору. Ті цінності частково були закріплені Декларацією європейської ідентичності, прийнятою Європейським товариством (назва Європейського Союзу, коли він складався з дев'яти країн-учасниць) 1973 року в Копенгагені.

Декларація європейської ідентичності базувалася на спільній спадщині, в основу якої покладено такі цінності: ідентичне ставлення до життя, сформоване на ідеї створення суспільства відповідно до потреб людей; принципи результативної демократії; рівність перед законом; соціальна справедливість і повага до людських прав. Для вступу до європейської спільноти Україні потрібно адаптувати ці цінності і вибудувати цивілізований захист національних цінностей Української держави, особливо в умовах глобалізаційних викликів та трансформаційних змін.

Розглядаючи вищеокреслену проблему доцільно на нашу думку, використати досвід державного управління захистом національних цінностей Німеччини, Франції чи Великої Британії для розбудови України саме у тих аспектах, які сприймаються українським суспільством і державою. Вважаємо, що серед пріоритетних європейських досягнень важливими для імплементації в Україні є такі: збереження безпеки на європейському континенті в умовах російської агресії, підвищення рівня самосвідомості громадян держави щодо сприйняття ними України як частини Європейського Союзу, розвиток громадянської освіти.

Тож актуальним є дослідження публічного управління захистом національних цінностей в зарубіжних країнах, які розглядаються шляхом теоретичного аналізу інноваційних підходів до ефективного публічного врядування і можуть бути адаптовані в Україні в умовах повномасштабної російсько-української війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади державного управління в різних аспектах ціннісної проблематики досліджували: Л. Антонова, В. Бакуменко, М. Білинська, І. Грицяк, Д. Дзвінчук, В. Козаков, С. Онищук, Б. Парахонський, О. Радченко, М. Розумний, А. Ручка, Л. Чупрій та інші. Проблеми вдосконалення державного управління у сфері національної безпеки відображені у працях таких вітчизняних науковців, як В. Абрамов, В. Горбулін, А. Качинський, В. Ліпкан, Р. Марутян, Г. Ситник, С. Сьомін, М. Шевченко та інші.

Сутнісно-змістові аспекти управління сучасними політичними процесами, формування національної самосвідомості, духовно-ціннісного розвитку українського суспільства розглядалися в працях В. Андрущенко, В. Карлової, Е. Лібанової, П. Петровського, П. Ситніка, В. Скуратівського, В. Тертички, В. Трощинського та ін.

Взаємозв'язку національних інтересів, національних цінностей і національних цілей присвятили наукові праці вчені О. Бодрук, А. Возженіков, В. Вагапов, В. Грубов, О. Гончаренко, С. Здіорук, О. Пошедін та ін.

Розробка зазначених проблем також має місце у працях зарубіжних учених – А. Smith, P. Schmidt, V. Magun, R. Lotze, N. Chavchavadze, J. Habermas, S. Huntington та інших.

Однак публічне управління захистом національних цінностей в зарубіжних країнах є малодослідженою темою у сфері науки «Державне управління».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичний аналіз публічного управління захистом національних цінностей в зарубіжних країнах з метою подальшої адаптації їх позитивного досвіду в Україні, які розглядаються шляхом аналізу принципів, методів, інноваційних наукових підходів до вивчення ефективного публічного врядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідентичність Європи базувалася на спільній спадщині, в основу якої покладено такі цінності: ідентичне ставлення до життя, сформоване на ідеї створення суспільства відповідно до потреб людей; принципи результативної демократії; рівність перед законом; соціальна справедливість і повага до людських прав. Але провал голосування за проект Конституції для Європи продемонстрував наявність суперечностей і конфліктів у внутрішній політиці ЄС [1].

Характеристика цінностей Об'єднаної Європи.

Для діалектичного поєднання теорії та практики при класифікації цінностей Об'єднаної Європи слід спиратися на фактичний матеріал – переліки цінностей, зафіксовані у нормативно-правових документах, якими є: «Договір, що запроваджує Європейський Союз» [1], «Договір, що запроваджує Конституцію для Європи» [2], Копенгагенські критерії членства в Європейському Союзі [3], Лісабонський договір [4].

Зазначені нормативно-правові акти є концептуальними документами, що фіксують еволюцію ОЄ загалом та політичного простору зокрема, і є лише спробою (суб'єктивною) об'єктивного відображення частини реальності і не може претендувати на повний її опис.

Мета і принципи міжнародної організації дозволяють розкрити зміст та особливості її предметної компетенції, тобто ті сфери діяльності, які доручені їй державами-засновниками. Установчі договори ЄС мають значні особливості, що відображають зміст концепції інтеграції держав-членів.

Лісабонський договір встановлює цінності (ст. 2), цілі (ст. 3), а також визначає права, свободи і принципи (ст. 6), які не виходять за межі міжнародного права. Союз сформулював своє ставлення до демократичних принципів (ст. 9–12 розд. II), які покладені в основу його діяльності.

Європейська інтеграція ще з часів ЄОВС була орієнтована на вирішення економічних завдань, які відображалися в установчих договорах, згідно з якими формулювалися принципи взаємодії держав-членів всередині Співтовариства. І тільки в преамбулі Римського договору зазначалося, що воно засноване для збереження миру і свободи, що побічно передбачало наявність певних політичних завдань, які повинні були бути забезпечені інструментами економічної інтеграції. Згодом у преамбулі Єдиного європейського акта держави-члени Співтовариства заявили про свою «рішучість сприяти спільними зусиллями розвитку демократії, що спирається на основні права і передусім, на право свободи, рівності та соціальної справедливості» [1].

У преамбулі Маастрихтського договору підтверджувалася «їх прихильність до принципів свободи, демократії, поваги до прав людини, основних свобод і верховенства права» і декларувалося «бажання поглиблювати солідарність між своїми народами на основі принципу поваги до їх історії, культури і традицій» [5].

Новий етап відзначений в Амстердамському договорі, який додав до Маастрихтського договору ст. 6, в якій встановлювалося, що «Союз заснований на принципах свободи, демократії, поваги до прав людини та основних свобод, а також верховенства права, принципах, загальних для всіх держав-учасниць». Повага цих принципів є умовою прийняття нових членів до Спільноти (ст. 46 Маастрихтського договору), і в Договорі передбачена можливість застосування санкцій в разі порушення цих принципів будь-якою державою-учасницею [5, ст. 7].

З часом ці принципи були підтверджені, розширені і згодом перетворені на «цінності», тобто положення більш високого порядку, ніж просто принципи, про що вперше було заявлено в преамбулі Хартії основних прав, яка встановлювала, що Союз ґрунтується на

загальних і неподільних цінностях – людській гідності, свободі, рівності і солідарності; він спирається на принцип демократії і принцип верховенства права [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що ЄС у XXI ст. поступово почав формувати нове розуміння своєї єдності як спільноти цінностей, а не тільки єднання, за певними принципами і метою. Не випадково Лісабонський договір пішов цим же шляхом. Стаття 2 Лісабонського договору, що замінила аналогічну статтю Маастрихтського договору, в першому абзаці містить короткий перелік фундаментальних європейських цінностей, до яких відносяться: повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права і дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин.

Ці цінності є спільними для держав-членів у межах суспільства, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю і рівністю жінок та чоловіків.

Задекларовані цінності об'єднаної Європи є актуальними для українського суспільства в умовах інтеграції України до європейської спільноти. Крізь призму демократичного ідеалу визначимо шляхи адаптації європейського досвіду щодо захисту національних цінностей – узагальнюючи досвід участі у міжнародних проєктах, зіставляючи рейтинги національних цінностей українського народу та європейських, порівнюючи історичну спадщину України та європейських країн.

У міжнародних проєктах у межах масштабного проєкту «Європейське соціальне обстеження» (2004–2005 рр.) (European Social Survey) було проведено дослідження цінностей країн Європи, у т. ч. й України (23 країни ЄС плюс Україна). Це дослідження дало змогу сформуванню «ціннісний портрет» населення України і зіставити його з «ціннісним портретом» більшої частини населення Європи.

Важливо, що об'єктами дослідження були країни як з давніми демократичними традиціями, зокрема Німеччина, Франція, Велика Британія, так і країни колишнього Радянського Союзу, зокрема Естонія, Латвія та Литва [7, с. 45–65].

Ціннісні основи ЄС знайшли своє відображення у документі «Хартія основних прав Європейського Союзу» [6]. Проект документа був урочисто проголошений на засіданні Європейської Ради 7 грудня 2000 р., а повної юридичної сили він набув 1 грудня 2009 р. разом із набранням чинності Лісабонського договору. Прийняття цього документа було викликане необхідністю визначити спільні цінності нового політичного утворення (Європейського Союзу) й гарантувати основні права громадян вже у контексті законодавства та інститутів ЄС. У «Хартії» права і свободи громадян ЄС постали для всіх країн-учасниць Євросоюзу як цінності, на яких ґрунтується діяльність інститутів ЄС, про що зазначено у преамбулі документа зазначається: «Народи Європи, утворюючи все більш згуртований та тісний союз, прийняли рішення будувати разом мирне майбутнє на основі спільних цінностей. Європейський Союз сприяє збереженню та розвиткові цих спільних цінностей за поваги до різноманіття культур та традицій народів Європи, так само як і до національної самобутності держав-членів та організації їх публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях» [6]. Загалом «Хартія» складається із 54 статей, що поділені на сім розділів. Перші шість визначають фундаментальні цінності, а останній, сьомий розділ, тлумачить та регулює застосування документа. Отже, до цінностей, визначених європейською спільнотою та зафіксованих у документі, належать:

– гідність (розділ 1, ст. 1–5): права та гарантії, які забезпечують гідне існування людської особистості в суспільстві: право на життя, право на особисту недоторканність, заборона тортур та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, покарань, свобода від рабства та підневільного стану;

– свобода (розділ 2, ст. 6–19): фундаментальні громадянські та політичні свободи, закріплені в Європейській конвенції з прав людини: право на свободу та особисту недоторканність, повага до приватного та сімейного життя, захист інформації особистого характеру, свобода думки, совісті та релігії, свобода вираження власної думки та свобода інформації, свобода зборів та асоціацій, а також певні соціальні права – право на освіту, свобода професійної

діяльності та право на працю, свобода підприємництва, право власності тощо;

– рівність (розділ 3, ст. 20–26): рівність людей у правах, недопущення дискримінації, культурне, релігійне та мовне різноманіття, рівні права між чоловіками та жінками, захист прав дитини та людей похилого віку;

– солідарність (розділ 4, ст. 27–38): певні трудові права – право працівників на отримання інформації, право на ведення переговорів та колективні дії, право на послуги із працевлаштування, захист у ряді незаконного звільнення, справедливі та рівні умови праці, соціальне забезпечення та соціальна допомога, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища та прав споживача (перегукується з деякими положеннями Європейської соціальної хартії, яка вже стала частиною права ЄС);

– громадянство (розділ 5, ст. 39–46): активне та пасивне виборче право на виборах до Європейського парламенту та на муніципальних виборах, право на належне управління, право на доступ до документації, право на звернення до Омбудсмена ЄС, свобода пересування та проживання, дипломатичний та консульський захист;

– правосуддя (розділ 6, ст. 47–50): закріплюються не стільки права, скільки гарантії прав особистості, переважно в межах кримінального процесу: право на ефективний правовий захист та доступ до неупередженого суду, презумпція невинуватості та право на захист, забезпечення принципів законності та відповідності покарання вчиненому злочину.

У цілому документі Ради Європи та Європейського Союзу щодо забезпечення прав і свобод індивіда, «Хартія основних прав Європейського Союзу», спирається на конституційні традиції європейських країн та їх міжнародні зобов'язання, насамперед на «Загальну декларацію прав людини», що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.

Таким чином, європейські цінності мають не лише абстрактне значення, а й цілком конкретне вираження у вигляді базових фундаментальних прав, свобод тощо, зафіксованих у відповідних

документах ЄС. На нашу думку, й окремі громадяни, і українське суспільство в цілому, декларуючи власні євроінтеграційні прагнення та захищаючи їх на практиці, крокують до встановлення та утвердження системи цінностей, що буде базуватимуться на зазначених вище установах.

Проголошені європейські цінності не вирізняються новизною змісту, вони радше відтворюють ті принципи, які широко закріплені і визнані міжнародним правом, внутрішнім законодавством держав-членів ЄС, а також чинними міжнародними договорами. Відносно ст. 2 Лісабонського договору про ЄС, новелою в порівнянні з попередніми установчими актами стало згадування про захист прав осіб, що належать до меншин.

У своїх відносинах з рештою світу Європейський Союз утверджує і просуває свої цінності та інтереси й сприяє захисту своїх громадян. Він сприяє миру, безпеці, сталому розвитку планети, солідарності і взаємній повазі народів, вільній та справедливій торгівлі, викоріненню бідності та захисту прав людини, в тому числі прав дитини, а також неухильному дотриманню і розвитку міжнародного права, особливо дотриманню принципів Статуту ООН.

Однак спільне бачення «європейських цінностей» наразі не дає явлення про особливості систем національних цінностей країн-учасниць ЄС. Кожна з націй сучасної Європи має певні відмінні ознаки, які слугують “маркерами” її національної культури, що засновується на особистісних установах та цінностях. З цією метою розглянемо деякі приклади.

Велика Британія

Однією з країн, де завзято зберігають і шанують свої традиції і звичаї, є Велика Британія. Британська цивілізація являє собою окремий світ, що сформувався на основі традицій народів, які населяли численні острови, регіони і провінції Об'єднаного Королівства, – це мультикультурна спільнота. Землі британських островів зі змінним успіхом завойовували кельти, нормани, сакси, вікінги і римляни. Етнічний склад дуже різноманітний. У культурному плані простежується подібне різноманіття. Тому у

Великій Британії дуже толерантно ставляться до будь-якої релігії і національних традицій. Культура цієї країни має такі традиції, характерні особливості яких не можна не відчувати буквально всюди – в поведінці, побуті, мистецтві, мові і релігії. Британцям властива туга за минулим, і для них немає нічого дорожчого за традиції і звичаї. Не важливо, яким чином вони з'явилися. Головне – це дотримуватися їх у всьому і завжди. Дотримання традицій для британців – найкращий спосіб відчувати себе комфортно, відчувати сталість у всьому. Головна відмінна риса британців полягає в їх консерватизмі. Він проявляється у всьому. Люди, виховані в дусі консерватизму, залишаються прихильниками всього традиційного і перевіреного роками. У сільській місцевості можна зустріти старовинні фамільні замки, кожен з яких має свою легенду. А у зовнішньому вигляді відбивається прагнення жити відокремлено [8].

В основу сучасної державної політики захисту національних цінностей Великої Британії покладено досить популярну у сучасному світі концепцію «м'якої сили».

Такі великі культурні держави, як Китай, Франція і Велика Британія, переконують, що основна функція «м'якої сили» закріплена в їх власному історичному розвитку. Саме коротке визначення терміна «м'яка сила» такий вигляд: «The ability to attract» – здатність залучати. Інакше кажучи, це політичне застосування сили, засноване на культурному впливі й пропозиціях у міждержавному співробітництві, які заслуговують на довіру. Таким чином, ключовою ознакою «м'якої сили» є здійснення влади за допомогою впливу на цілі політичних суб'єктів без застосування заохочень або загроз [9].

Найважливішими факторами успіху політики «м'якої сили» Великої Британії є чітке визначення мети співпраці у кожному з напрямів діяльності, відстеження національної специфіки і рівня економічного розвитку країн-партнерів, стійка присутність у цих країнах, ефективне координування дій відповідних відомств, активне залучення неурядових організацій до процесів співпраці, а також прозорість і розвиненість інструментів оцінювання ефективності політики «м'якої сили» [10].

Пріоритети діяльності Великої Британії у ключових сферах застосування «м'якої сили» обумовлені загальними геополітичними, економічними та гуманітарними інтересами країни. При цьому завдання основних суб'єктів «м'якої сили» в конкретній країні присутності залежать від її географічного положення, рівня економічного і соціального розвитку та інших факторів. Пріоритети діяльності включають і культурне, освітнє, торгове і економічне співробітництво, а також надання допомоги найбільш бідним країнам. У той же час у всіх пріоритетних видах діяльності завжди наявні елементи народної дипломатії [11].

Моніторинг та постійна модернізація британської політики «м'якої сили» здійснюються за чотирма основними напрямками – культура і просування мови; співробітництво в галузі освіти, науково-технічне та інноваційне співробітництво; розвиток ділових зв'язків; сприяння міжнародному розвитку. У той же час чітко виявляється акцент політики «м'якої сили» Великої Британії – це передусім розвиток ділових зв'язків, загальнодержавної дипломатії, сприяння міжнародному розвитку.

Окрім того, Велика Британія проводить активну роботу щодо забезпечення впливу на майбутні еліти інших країн через освітні й науково-технічні програми. Таким чином, елементи різних напрямів (культури, просування мови, експорту освітніх послуг тощо) сприяють послідовному розвитку народної дипломатії як основної сфери політики «м'якої сили».

Основна роль у реалізації політики «м'якої сили» Великої Британії належить державним структурам, насамперед Міністерству закордонних справ і справ Співдружності (Foreign and Commonwealth Office, FCO), Міністерству міжнародного розвитку (Department for International Development, DFID) і, меншою мірою, Міністерству культури, ЗМІ і спорту (Department for Culture, Media & Sport, DCMS). Крім того, до системи органів, що мають повноваження у сфері реалізації політики «м'якої сили», можна включити Департамент торгівлі та інвестицій (UK Trade & Investment, UKTI) і найбільшу в світі медіа-мовну організацію – Всесвітню службу Бі-бі-сі (BBC World Service), що має статус дер-

жавної корпорації. Нарешті, варто відзначити неурядові громадські органи (non-departmental public bodies), що фінансуються за рахунок Міністерства міжнародного розвитку – Незалежну комісію з оцінювання впливу програм допомоги (Independent Commission for Aid Impact) і Комісію зі стипендій Співдружності націй (Commonwealth Scholarship Commission in the UK).

Одну з провідних ролей у здійсненні британської політики «м'якої сили» відіграє специфічний державно-громадський орган «British Council» (Британська рада). Проекти, що здійснюються Британською Радою, можна розділити на три основні групи – підтримка співпраці в галузі культури, поширення англійської мови і розвиток освіти.

Важливу роль у просуванні британської політики «м'якої сили» відіграють неурядові громадські організації, які мають різний рівень автономності з метою виключення політичного впливу. Їх у британській практиці часто називають квазіавтономними неурядовими організаціями (quasi-autonomous non-governmental organizations, quangos), оскільки вони зазвичай отримують значне або повне фінансування від уряду країни за принципом «протягнутої руки», що забезпечує їх незалежність від політичних рішень і одночасно допомагає уряду Великої Британії реалізовувати свої мету і завдання [12].

Отже, збалансоване поєднання різних напрямів та інструментів співпраці, облік власних пріоритетів та інтересів країн-партнерів, активне залучення до процесів взаємодії НУО, цілеспрямована робота з майбутніми елітами і підтримання позитивного іміджу країни в різних сферах формують основу для ефективного переходу Великої Британії від присутності до впливу за допомогою політики «м'якої сили».

Політика Великої Британії у сфері сприяння міжнародному розвитку завдяки своїй узгодженості з іншими напрямками співробітництва, розвиненості механізмів звітності та іншим перевагам справедливо вважається однією з найбільш ефективних у світі. Саме Велика Британія першою серед країн світу надала суттєву допомогу з перших хвилин війни України з країною-агресоркою

росією. у всіх сферах діяльності нашої державі. Протягом тривалого часу Україна постійно відчуває надзвичайно активну політичну та фінансово-економічну підтримку Великої Британії. Серед знакових подій, варто виділити – оголошення наприкінці січня 2022 року рішення про формування тристороннього міждержавного альянсу Україна – Польща – Велика Британія, крім того, офіційний візит до Києва 1 лютого Бориса Джонсона, який оголосив про те, що Британія надасть для ЗСУ України оборонні озброєння [13].

Велика Британія має чітку позицію щодо підтримки територіальної цілісності та суверенітету України, зокрема у рамках міжнародних організацій (Організація Об'єднаних Націй, Організація з безпеки і співробітництва в Європі та Рада Європи): являючись постійним членом Ради Безпеки ООН, регулярно виступає на підтримку української державності; систематично робляться заяви від Уряду Великої Британії на захист судноплавства в Чорному морі, щодо анексії Автономної республіки Крим чи катастрофи рейсу МН17, незаконних дій РФ та загострення на Донбасі, утримання політичних в'язнів [13].

У процесі набуття досвіду українсько-британської військово-політичної співпраці сформувалися такі його головні напрями: діалог штабів усіх родів і видів збройних сил із метою координації позицій, інституційного реформування української армії й досягнення сумісності; проведення спільних навчань («Козацький степ», «Козацький експрес», «Козацька булава») за участі військових підрозділів інших держав НАТО; спільна участь у миротворчих місіях (наприклад, в Іраку); організація курсів перепідготовки для українських військових із вивчення англійської мови, права та інформаційних технологій, а з 2015 р. розгорнуто навчально-тренувальну місію «Orbital», через яку вже пройшли 22 тис. осіб. [13-14]

Від початку повномасштабної війни, найбільш актуальною і дієвою є пряма британська військова допомога (з урахуванням засобів гуманітарної підтримки), що за наявності широкомасштабного наступу та високого рівня інтенсивності бойових дій зі значними ураженнями цивільного населення є нагальною. Зокрема, мається

на увазі про поставки озброєнь на сотні мільйонів фунтів стерлінгів, які пройшли від легкого оборонного озброєння у вигляді кількох тисяч малих переносних протитанкових та зенітно-ракетних комплексів «Javelin» і «NLAW» напередодні війни, і перейшли до постачання наступальної зброї –модерних високоточних протикорабельних ракетних комплексів «Harpoon» та важкої бронетехніки, що відповідає логіці назрілого контрнаступу ЗС України. На противагу іншим європейським країнам надання британського озброєння здійснюється максимально оперативно, деполітизовано та небюрократизовано, і, як правило, випереджаючи аналогічні рішення уряду США [14-16]

Рівень підтримки України Британією, можна передусім важати комплексним і безпрецедентним для нашої держави протягом усього періоду нашої незалежності. Зрештою безпрецедентні й сучасні умови співробітництва, а рівень британської економіки та оборонного комплексу дає змогу надавати значний обсяг оперативної допомоги партнеру. Загальний обсяг допомоги Великої Британії для України нині становить понад 2,3 млрд фунтів стерлінгів [15-18]

Велика Британія є одним із ключових партнерів України, що допомагає протистояти агресії РФ. Підтримка Британії в усіх сферах (політика, дипломатія, озброєння, гуманітарні питання щодо українців, які виїхали до Сполученого Королівства) – це безсумнівний доказ того, що між Україною та Британією налагоджені партнерські відносини. Британія займає найбільш стійку позицію серед партнерів, не балансує між Росією та Україною, а усіма силами виступає за українські інтереси і перемогу українців. Доцільно зауважити, що постачання західної техніки, зброї та боєприпасів є надзвичайно важливі для українців у довгостроковій перспективі. Попри те, що Україна має власні можливості з виробництва зброї, без потужної сторонньої підтримки ЗС України буде важко звільнити великі території від російських військ [19].

Таким чином, сфера безпеки та військова кооперація стали пріоритетним напрямом двосторонньої співпраці між Україною та Великою Британією в умовах російсько-української війни.

Німеччина

У другій половині ХХ ст. Німеччина пройшла складаний шлях подолання наслідків свого історичного минулого у суспільній свідомості, упровадження кардинальних змін у національній культурі в досить короткий термін. Жодна з країн, озираючись на власну історію початку ХХ століття, не несе такого усвідомленого «тягаря злочинів», як Німеччина. Проте і жодна інша країна Європи не вийшла з Другої світової війни більш чесною та більш успішною за Німеччину.

Ще донедавна перший рядок Гімну Німеччини «Німеччина, Німеччина – понад усе / понад усе на світі» (Deutschland, Deutschland überalles, / Über alles in der Welt) сприймався як вияв шовінізму, мілітаризму та характеризував імперську велич. Занадто часто за Історію країни диктаторські режими використовували патріотизм задля своєї непристойної мети. Саме тому будь-які демонстративні прояви гордості за батьківщину традиційно викликають у німців складні почуття. «Чорно-червоно-золоті» прапори взагалі донедавно було важко знайти, хіба що на будівлях держустанов.

Сьогодні нова німецька самосвідомість тісно пов'язана зі сприйняттям Німеччини насамперед як частини ЄС. Це знаходить своє відображення й у ставленні до мігрантів, від яких вимагають інтеграції в німецьке суспільство. Як показали опитування фонду Identity Foundation [20], 60 % громадян Німеччини пишаються своєю країною. Хоча відкрито заявити про свій патріотизм готові не всі, але 80 % німців більше не хочуть «соромитися своєї німецькості». Теплі почуття німців до своєї країни більше не ґрунтуються на «величі та міці держави». Тепер у німців інші приводи для національної гордості – стабільність, пошана до традицій, розвинена культура, економічні, політичні та спортивні успіхи країни.

Дослідженню національної ідентичності німців у 2004-2005 рр. було присвячено цікаве опитування, в межах якого респондентам було поставлено запитання «Бути німцем – чи багато це значить?» (Deutsch-Sein, Wie ist das?) [21]. У ході дослідження було виявлено, що готовність протидіяти нацистському минулому у німців зростала в міру загострення почуття колективного сорому за це минуле.

Також було виявлено, що високий рівень ідентифікації з державою відповідає більш низькому рівню сорому за нацистське минуле.

Таким чином було засвідчено, що для покоління сучасних німців сором за нацистське минуле Німеччини радше є справою власної самоідентифікації, аніж ідентифікації з державою. Серед найбільш вагомих складових національної самоідентифікації німців були виявлені: можливість розмовляти німецькою мовою (94 %) та наявність німецького громадянства (85 %).

Вже у 1946 році було запроваджено науково-історичний діалог між Францією та Німеччиною, що дало змогу сформулювати в 1951 р. «Франко-німецькі рекомендації» для шкільних підручників. Проягом наступних років обидві сторони продовжували зустрічі й дискусії, зокрема на Конгресі в Бамберзі влітку 1956 р., метою якого було «забезпечити максимальне висвітлення аспектів, які підкреслюють зв'язки, замість зосередження на національних перспективах» [22]. Франко-німецькі дискусії про шкільні підручники стали проявом зусиль громадянського суспільства, спрямованих на те, щоб закласти нові суспільні й емоційні підвалини для стосунків між цими країнами після Другої світової війни. Порушуючи питання про відмінні й спільні моменти в минулому, сторони прагнули знайти шляхи консенсусу щодо тлумачення історії. Офіційний підручник з історії було запроваджено у випускних класах Франції та Німеччини з 2006/2007 навчального року. Такі результати франко-німецької науково-історичної співпраці стали поштовхом до нових форм всеєвропейської співпраці. Так розпочалася кампанія «європідручника», який давав би транснаціональну панораму європейської історії.

В умовах російської загарбницької війни в Україні Німеччина продемонструвала єдність з українським народом в боротьбі з ворогом. Розв'язана путіним війна зміцнила відносини України і Німеччини, які ніколи не були такими тісними, як зараз. Ніколи європейське майбутнє не було таким чітким, ніколи раніше зацікавленість європейського та німецького бізнесу в Україні не була такою великою, як зараз. Це прозвучало під час виступу канцлера ФРН Олафа Шольца на відкритті 5-го німецько-українського

бізнес-форуму з відбудови України в Берліні. На його переконання, найкращий місточок між країнами – це особисті контакти між українцями та німцями [23].

Підтвердженням цього є мільйони українців, яких прийняла Німеччина після 24 лютого 2022 року, мільйони євро, які виділила ФРН Україні для соціально-економічної підтримки в ці тяжкі місяці війни, це без урахування допомоги воєнною технікою, зброєю. Німецькі фірми також надали роботу тимчасово переселеним особам з України, а також вчителям, які навчають уже майже 200 тисяч українських дітей [24].

Франція

Аналіз європейських цінностей французами яскраво проявився під час управління державою *Президента* Франції Ф.Міттерана, який зазначав: «Ми – французи, наші предки – галли і римляни, трохи – німці, трохи – євреї, трохи – італійці, трохи – іспанці, більшою мірою – португальці ... і я ставлю собі запитання: можливо ми ще й араби?» [25]. Питання національної ідентичності у Франції не нове. Сьогодні тривають дискусії з приводу того, що означає бути французом.

У 2007 р. у Франції було створено Міністерство міграції, інтеграції, національної ідентичності та солідарного розвитку, завданням якого, окрім боротьби з незаконною міграцією, стали інтеграція мігрантів і посилення ідентичності французької нації. У 2009 р. Міністерство створило спеціальний Інтернет-ресурс, який запрошував до національної дискусії про те, що сьогодні означає бути французом. Базовим теоретичним документом для дискусії стали «Парламентська доповідь про повагу до символів Республіки» та доповідь «Знайомство з цінностями Республіки». Окрім цього, була опублікована книга-збірник праць учених «Що означає бути французом?» [26].

Сайт який був розроблений для активізації суспільної думки було орієнтовано на досить широку громадськість. До участі у дискусіях на місцевому рівні було залучено депутатів Національних Зборів Франції та депутатів Європарламенту, громадські організації, науковців, викладачів та учителів шкіл, представників

різних конфесій. Зокрема, на думку учасників дискусії, французька національна ідентичність існує (76 %) і її основу складає французька мова (80 %) [27].

Відповідно до чинного законодавства, французька мова є мовою освіти, праці, торгівлі та публічних послуг. Будь-який напис чи оголошення, зроблені в публічних місцях, які призначені інформувати населення, повинні бути зроблені французькою мовою. Законодавство зобов'язує уряд Франції щороку подавати до парламенту звіти про стан французької мови. Сьогодні на сторожі французької мови стоїть низка державних інституцій, це, зокрема, Вища рада французької мови, Головна комісія з термінології та неологізмів Французької академії наук, Головне управління з питань французької мови Міністерства культури тощо [27].

Окрім цього, французька національна ідентичність, безсумнівно, базується на республіканських цінностях свободи, рівності та братерства, які поділяє більшість французів [28].

До пріоритетних засобів захисту національної ідентичності французів належить громадянська освіта (в нашому розумінні – національно-патріотичне і громадянське виховання). Основний критерій успішного впровадження ефективної громадянської освіти – це усвідомлення людиною своєї належності до державно-національної спільноти, шанобливе ставлення до державної мови, історії та традицій. У Франції для розвитку громадянської свідомості молоді – весь потенціал державного апарату.

Громадянська і моральна освіта – це шкільний предмет, який офіційно викладається у Франції з 2013 року. До системи громадянської освіти залучені підприємства, громадські організації, агентства з міжнародного розвитку, заклади позашкільної освіти тощо. Разом з тим французькі вчителі з обережністю ставляться до викладання «надновітньої» історії, адже завжди існує ризик виникнення непорозумінь через неполіткоректні висловлювання [27].

Окрім того, один із багатьох департаментів та відділів Міністерства національної освіти Франції займається питанням збереження національної пам'яті. Серед основних його завдань –

надання рекомендацій відносно відзначення пам'ятних дат Франції, організація та проведення освітніх конкурсів для дітей та молоді, а також надання спеціальній комісії Міністерства історичних джерел і документів, які є підставою для внесення змін до шкільних навчальних програми з курсу громадянської та моральної освіти, історії та географії Франції.

24 лютого 2022 р. Франція засудила російську агресію проти України. Президент Франції Е. Макрон у своїй промові підкреслив відповідальність президента РФ В. Путіна за розв'язання загарбницької війни, заявив, що стоїть на боці України й відзначив хоробрість українського народу. Президент заявив, що «події цієї ночі (24 лютого) є «переломним моментом в історії Європи та нашої країни. Вони матимуть тривалі, глибокі наслідки для нашого життя, для геополітики нашого континенту, і разом ми зможемо на них відповісти», звернув увагу на «захист французів, які перебували в Україні та всіх французів узагалі, й на потребу ухвалення нагальних рішень щодо прямих і непрямих наслідків цієї кризи» [28].

Водночас 24 березня 2022 р. на самітах НАТО, G7 й засіданні Європейської Ради в Брюсселі французький президент, з одного боку, наполягав на продовженні поставок оборонної та летальної зброї в Україну, а з другого – виступив проти постачання танків та літаків через те, що це означало б «співучасть у війні». Е. Макрон звернувся до французьких компаній, які працюють у секторах, на які поширено санкції проти РФ, з вимогою виконувати рішення французького уряду, а іншим компаніям запропонував самим вирішувати залишатися в Росії, чи ні, й зробив попередження про загрозу продовольчої кризи, пов'язаної з війною в Україні [28].

13 квітня 2022 р. Е. Макрон дистанціювався від слів Джо Байдена, який кваліфікував дії армії РФ в Україні як геноцид. Е. Макрон згадав про воєнні злочини Росії, й водночас підкреслив, що український і російський народи є «братніми народами». Того ж дня президент В. Зеленський назвав слова Е. Макрона, які повторювали пропагандистський наратив В. Путіна, образливими [28].

У березні уряд Франції надав Україні декілька десятків протитанкових ракетних комплексів «Milan». Наприкінці березня

українські рятувальники отримали 27 одиниць пожежно-рятувальної та спеціальної техніки з Франції. Поставка гармат і тисяч снарядів, а також навчання десятків українських вояків на французькій землі були заплановані на кінець квітня. Міністр Збройних сил Франції Флоранс Парлі підтвердила, що Франція в квітні вже поставила Україні військової техніки на 100 мільйонів євро і що незабаром буде відправлено й інше озброєння. У Києві відбулася церемонія передачі другого пакету допомоги Французької Республіки для Державної служби з надзвичайних ситуацій. Посол Франції в Україні Е. де Понсен урочисто передав сертифікат на 23 одиниці пожежно-рятувальної та іншої спеціальної техніки для Державної пожежно-рятувальної служби. Посол Франції зазначив, що кошти на цю техніку, вартістю понад 1,7 мільйона євро, були зібрані громадами Франції у вигляді добровільних пожертвувань. Під час міжнародної донорської конференції для України, що відбулася у Варшаві 5 травня, лідер Франції оголосив, що Франція збільшить внесок з \$1,7 до \$2 млрд, виділивши додаткові \$300 млн для потреб фінансової, економічної та гуманітарної допомоги Україні. Е. Макрон підкреслив нагальну потребу докласти зусиль для забезпечення допомоги у довгостроковій перспективі, враховуючи тривалість російсько-українського конфлікту, який, на його думку, продовжуватиметься [28].

Виступаючи у Європейському Парламенті (Страсбург, 9 травня 2022 р.), Е. Макрон оприлюднив ідею залучення України та низки інших європейських країн – не членів ЄС, зокрема Великої Британії, до нової структури, яку він попередньо позначив як «Європейську політичну спільноту». На думку Е. Макрона, цей новий формат співпраці має об'єднувати демократичні країни, які поділяють спільні цінності, задля співпраці у сферах політики, безпеки, енергетики, транспорту та розвитку інфраструктури. На думку президента Франції, навіть якщо Україні буде надано статус кандидата в члени ЄС, процес вступу забере кілька років, можливо – й кілька десятиріч. Вірогідно, висловлена Е. Макроном позиція може свідчити про неготовність французького уряду надавати Україні членство в ЄС в коротко- чи середньотерміновій перспективі. Заява

Е. Макрона викликала занепокоєння з боку українського уряду, було розкритиковано проект президента Франції про створення нового європейського формату співпраці, зазначивши, що вбачає у ньому спробу запропонувати Україні альтернативу членства в ЄС [28].

Загалом Франція направила в Україну понад 800 тонн гуманітарних вантажів, включаючи ліки, медичне, рятувальне та протипожежне обладнання, генератори для лікарень, намети, ковдри, гігієнічні набори, продовольчу допомогу, 200 тонн насінневої картоплі для підвищення продовольчої безпеки.

Уряд Франції забезпечив супровід у документуванні та розслідуванні військових злочинів, скоєних російськими військовими на тимчасово окупованих територіях України. В Україні працює група фахівців у складі двох судових лікарів, близько п'ятнадцяти жандармів з Криміналістичного науково-дослідного інституту Національної жандармерії (IRCGN), експертів зі злочинів та ідентифікації жертв. Група розгорнула систему обстеження та ідентифікації тіл, а також ДНК-лабораторію. На прохання української влади робота цієї місії буде продовжена [28].

Франція внесла передоплату щорічного внеску у розмірі 13 млн євро та додатковий винятковий внесок у розмірі 500 тис. євро до Міжнародного кримінального суду й надала десять слідчих.

Французький уряд забезпечив прийом біженців з України. Станом на 28 квітня у Франції перебувала понад 51 тис. біженців з України. На території Франції було облаштовано понад 90 тис. місць для проживання людей, які втікають від війни в Україні і цим житлом уже скористалися 29 тис. осіб. Запроваджено механізм тимчасового захисту, що включає право на проживання, доступ до ринку праці, доступ до житла, соціальної допомоги, медичної допомоги та доступ до освіти.

А мер Парижа Анн Ідальго стала першим відомим французьким політиком, яка відвідала Київ після початку російського вторгнення. Під час візиту Анн Ідальго до Києва 15 квітня було підписано Угоду про встановлення дружніх відносин між Києвом та Парижем, а 22 березня міська рада Парижу одностайно проголосувала за надання місту Київ статусу почесного громадянина. Уперше цей статус було надано окремому місту [28].

Анн Ідальго висловила бажання допомагати не лише Києву, але й усій Київській області. І допомагати не лише гуманітаркою, а й у формі спільних проєктів у сфері архітектури, культури та відновлення міст. Візит мера однієї з найбільших світових столиць подав важливий сигнал про можливість надання допомоги у відбудові України не тільки з боку урядів зарубіжних країн, а й за участі окремих міст і територіальних громад. Тим більше, що немає сенсу зволікати до закінчення війни, адже відбудовувати лікарні та надавати термінову медичну допомогу потрібно вже зараз. Так само нагальною є потреба в забезпечення українців чистою питною водою та наданні допомоги у розмінуванні території. Враховуючи досвід Другої світової війни представники мерій Франції як ніхто розуміють важливість відбудови розбомблених міст і сіл.

Висновки. Таким чином, в статті встановлено, що ідентичність країн-учасниць Європейського Союзу ґрунтується на спільній історичній спадщині, в основу якої покладено такі цінності: безпека життя громадян та територіальна цілісність, ідентичне ставлення до життя, в основі якого ідеї створення суспільства відповідно до потреб людей; принципи результативної демократії; рівність перед законом; соціальна справедливість і повага до людських прав.

З'ясовано, що в Німеччині самосвідомість громадян тісно пов'язана зі сприйняттям своєї держави як частини Європейського Союзу. У Франції до пріоритетних засобів захисту національної ідентичності належить громадянська освіта, основним критерієм успішності якої є усвідомлення належності до державно-національної спільноти, шанобливе ставлення до державної мови, історії та традицій. У Великій Британії зберігають і шанують свої традиції, звичаї, культуру, характерні особливості яких відчуваються всюди – в поведінці, побуті, мистецтві, мові та релігії.

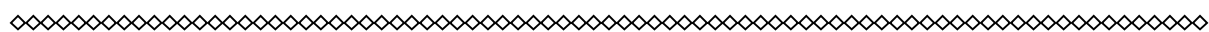
Звісно, не існує єдиного рецепту / сценарію ментального поєднання нації. Брати за зразок систему державного управління захистом національних цінностей Німеччини, Франції чи Великої Британії для розбудови України не можна, проте доцільно використати їх позитивний досвід у тих аспектах, які сприймаються українським суспільством і державою. Вважаємо серед пріоритетних

європейських досягнень важливими для імплементації в Україні такі: безпека суспільства та суверенітет, територіальна цілісність держави, підвищення рівня самосвідомості громадян держави щодо сприйняття ними України як частини Європейського Союзу; розвиток громадянської освіти; збереження і повага до українських національних традицій, звичаїв, культури.

Стаття надійшла до редакції: 11.07.22

PUBLIC MANAGEMENT OF THE PROTECTION OF NATIONAL VALUES IN FOREIGN COUNTRIES IN THE CONTEXT OF A FULL-SCALE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Stanislav Larin, Associate Professor of Central Institute of Post-graduate Education, University of Educational Management of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

The purpose of the article is a theoretical analysis of the public administration of the protection of national values in foreign countries in order to adapt their positive experience in Ukraine. The subject of the study is a set of principles, methods and scientific approaches of public administration for the protection of national values, which are respected in European countries.

The methodological basis of the article is a theoretical analysis of the principles, methods and scientific approaches of public administration for the protection of national values in foreign countries, their implementation in the conditions of a full-scale Russian-Ukrainian war.

In the article, the author notes that the declaration of European identity was based on a common heritage, which is based on the following values: an identical attitude to life, formed on the idea of creating a society in accordance with the needs of people; principles of effective democracy; equality before the law; social justice and respect for human rights. To join the European community, Ukraine needs to adapt

these values and build a civilized defense of the national values of the Ukrainian state, especially in the face of globalization challenges and transformational changes.

It is advisable to use the experience of public management of the protection of the national values of Germany, France or Great Britain for the development of Ukraine in precisely those aspects that are perceived by Ukrainian society and the state. The author believes that among the priority European achievements, the following are important for implementation in Ukraine: maintaining security on the European continent in the face of Russian aggression against the European continent, raising the level of self-awareness of citizens of the state to promote Ukraine as part of the European Union, and developing civic education.

The positive experience of such European states as Great Britain, Germany and France regarding the public management of the protection of national values can be adapted in Ukraine on the basis of European security, international partnership, and contribute to the approaching victory of Ukraine in a full-scale Russian-Ukrainian war over the invader.

Key words: *public administration, protection of national values, full-scale Russian-Ukrainian war, Great Britain, Germany, France.*

Received: 11.07.22

References

1. Dohovir pro Yevropeiskyi Soiuz (konsolidovana versiiia stanom na 1 sichnia 2005 roku) [Treaty on European Union (consolidated version as of January 1, 2005)]. Zakonodavstvo Ukrainy – Legislation of Ukraine. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/cgi_bin/laws/main.cgi?nreg=994_029 [in Ukrainian].

2. Dohovir pro zaprovadzhennia Konstytutsii dlia Yevropy [Treaty on the Implementation of the Constitution for Europe]. (2003). Informatsionno-pravovoy portal «Zakonodatelstvo Ukrainy» – Information and legal portal «Legislation of Ukraine». uazakon.com. Retrieved from <http://www.uazakon.com/big/text312/pg1.htm> [in Ukrainian].

3. Kopenhahenski kryterii chlenstva v Yevropeiskomu soiuzi (informatsiino-analitychna dovidka) [Copenhagen criteria for membership in the European Union (informational and analytical reference)]. MZS Ukrainy – Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. *mfa.gov.ua*. Retrieved from <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774> [in Ukrainian].

4. Lisabonska uhoda [The Lisbon Agreement]. *uk.wikipedia.org*. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki> [in Ukrainian].

5. Maastrykhtskyi dohovir (Dohovir pro utvorennia Yevropeiskoho Soiuzu) [Maastricht Treaty (Treaty establishing the European Union)]. *eur-lex.europa.eu*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> [in English].

6. Pendak, A. (Trans.) (2001). Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu: Nitstskyi dohovir ta rozshyrennia Yevropeiskoho Soiuzu [Charter of Fundamental Rights of the European Union: Treaty of Nice and expansion of the European Union]. Kyiv [in Ukrainian].

7. Magun, V. & Rudnev, M. (2010). Zhiznennyie tsennosti naseleniya Ukrainy: sravneniye s 23 drugimi evropeyskimi stranami. Statia vtoraya. [Vital values of the population of Ukraine: comparison with 23 other European countries. Article two]. *Vestnik obshchestvennogo mneniya. Dannyye. Analiz. Diskussii – Herald of public opinion. The data. Analysis. Discussions*, 4 (90). 39-51 [in Russian].

8. Ovchynnykova, S. V. & Kalianova, L. M. Osoblyvosti zvychaiv i tradytsii u Velykobrytanii [Peculiarities of customs and traditions in Great Britain]. Molodizhnyi naukovyi forum: Humanitarni nauky: elektro. zb. st. po mat. XVIII Mizhnar. stud. nauk-prakt. konf., № 11 (17) – Youth scientific forum: Humanities: electro. coll. Art. according to math. XVIII International study science and practice Conf., No. 11 (17). Retrieved from [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/11\(17\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/11(17).pdf) [in Ukrainian].

9. Pule, V. Bolshe myagkoy sily dlya Evropy! [More soft power for Europe!]. *inosmi.ru*. Retrieved from <https://inosmi.ru/politic/20170801/239948657.html> [in Russian].

10. Who We are. UK Foreign & Commonwealth Office. *gov.uk*. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office/about#who-we-are> [in English].

11. UK Trade & Investment Official Website. *ukti.gov.uk*. Retrieved from <http://www.ukti.gov.uk/home.html> [in English].

12. The National Security Act of 1947. *cia.gov*. Retrieved from <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1947-07-26.pdf> [in English].

13. Stuzhuk, Yu. P. (2022). Spivrobotnytstvo Ukrainy ta Velykoi Brytanii v umovakhrosiisko-ukrainskoi viiny [Cooperation between Ukraine and Great Britain in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho – Collection of scientific works of the Center for Military and Strategic Studies of the National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky*, 2 (75), 135-241. Retrieved from <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/267500/263383> [in Ukrainian].

14. U Henshtabi rozpovily pro ozbroiennia, yake ZSU nevdovzi otrymaiut vid Velykoi Brytanii [The General Staff talked about the weapons that the Armed Forces of Ukraine will soon receive from Great Britain]. (2022, July 21). NewsWeek. *nw.com.ua*. Retrieved from <https://nw.com.ua/politics/u-gen-shtabi-rozpovily-pro-ozbroyennya-yake-zsu-nevdovzi-otrymayut-vid-velykoyi-brytaniyi> [in Ukrainian].

15. Iaku zbroiu Brytaniia daie Ukraini [What weapons does Britain give to Ukraine]. (2022, May 27). BBC News. *bbc.com*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61604424> [in Ukrainian].

16. Bude vdvichi bilshe: Brytaniia vidpravyt v Ukrainu novi systemy RSZV M270 [It will be twice as much: Britain will send new M270 anti-aircraft systems to Ukraine]. (2022, August 11). 24 kanal – 24 channel. *24tv.ua*. Retrieved from https://24tv.ua/britaniya-vidpravit-ukrayinu-novi-sistemi-rszv-m270-shho-pro_n2121865 [in Ukrainian].

17. Viiskovi navchannia u Brytanii: Volles vidvidav biitsiv ZSU [Military exercises in Britain: Wallace visited the soldiers of the Armed Forces]. (2022, July 9). Ukrinform. *ukrinform.ua*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3525495-vijskovi-navcanna-u-britanii-volles-vidvidav-bijciv-zsu.html> [in Ukrainian].

18. Iak navchaiut ukrainskykh biitsiv u Velykobrytanii [How Ukrainian soldiers are trained in Great Britain]. (2022, August 22). Ukrainskyi tyzhden – Ukrainian Week. *tyzhden.ua* Retrieved from <https://tyzhden.ua/World/255559> [in Ukrainian].

19. Velyka Brytaniia rozshyriuie prohramu pidhotovky viiskovykh ZSU [Great Britain is expanding the training program of the Armed Forces of Ukraine]. (2022, September 5). Militarnyi – Military. *mil.in.ua*. Retrieved from <https://mil.in.ua/uk/news/velyka-brytaniya-rozshyryuye-programu-pidgotovky-vijskovyh-zsu/> [in Ukrainian].

20. Sumlenny, S. Nemetskiy futbolnyy patriortizm. *euromag.ru*. Retrieved from <http://www.euromag.ru/euroblogs/126/22478.html> [in Russian].

21. Dresler-Hawke, E. & Liu, J. H. (2006). Collective shame and the positioning of German national identity. *Psicología Política*, 32, 131–153 [in English].

22. Defrans, K. & Pfal, U. (2009). Na sluzhbi franko-nimetskoho zblyzhennia. Dialoh istorykiv po obydvah berehy Reinu. Yevropa ta yii bolisni mynuvshyny [In the service of Franco-German rapprochement. Dialogue of historians on both sides of the Rhine. Europe and its painful past]. Mink Zh. & Neimaier L. (Eds.). Kyiv: «Nika-Tsentr», 98-108 [in Ukrainian].

23. Rozviazana putynym viina zmitsnyla vidnosyny Ukrainy i Nimechchyny, yaki nikoly ne byly takymy tisnymy, yak zaraz [The war started by Putin strengthened the relations between Ukraine and Germany, which have never been as close as they are now]. (2022, October 24). Ukrinform. *ukrinform.ua*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3599944-putinska-viina-zmicnila-vidnosini-nimeccini-i-ukraini-solc.html> [in Ukrainian].

24. Smith, A. D. (1992). National Identity and the Idea of European Unity. *International Affairs*, 55-76. Retrieved from <http://users.clas.ufl.edu/ckostopo/GreekIdentity/2620461.pdf> [in English].

25. Sole, R. Mettre les Beurs a la table d'honneur. (1987, May 20). *Le Monde*. Retrieved from https://www.lemonde.fr/idees/article/2010/09/02/black-blanc-rebeu_1405910_3232.html [in French].

26. Sondage-Identité Nationale: 60% sont favorables au débat. *lesindiscrets.com*. Retrieved from <http://www.lesindiscrets.com/article-6239-sodage-identite-nationale-60-sont-favorables-au-debat.html> [in French].

27. Sappin, M. (2010). Le Grand débat sur l'identité nationale à Marseille. *Regards sur l'Actualité*, 358. Paris. [in French].

28. Mitrofanova, O. O. Zakhody Frantsii shchodo pidtrymky Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoi rosiiskoi ahresii [France's measures to support Ukraine in conditions of full-scale Russian aggression]. Derzhavna ustanova «Instytut vsesvitnoi istorii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy» – State institution «Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine». *ivinas.gov.ua*. Retrieved from <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/zakhody-frantsii-shchodo-pidtrymky-ukrainy-v-umovakh-povnomasshtabnoi-rosiiskoi-ahresii.html> [in Ukrainian].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Ларін Станіслав Васильович: Центральний інститут післядипломної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПНУ: вул. Січових стрільців, 52-А, м. Київ, 04053, Україна.

Stanislav Larin: Central Institute of Postgraduate Education, University of Educational Management of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Sichovykh Striltsiv str., 52 A, Kyiv, 04053, Ukraine.

ORCID. ORG/0000-0001-8544-7714

E-mail: natali.larina@ukr.net